

**ИСПИТНА
ПРОГРАМА**

ДРЖАВЕН ИСПИТЕН ЦЕНТАР

ИСТОРИЈА

ДРЖАВНА МАТУРА

**Гимназиско образование
Средно стручно образование**

Скопје, 2014

1. ВОВЕД

Согласно концепциските и содржинските промени во гимназиското и четиригодишното стручно образование направени се промени и во испитите на крајот на средното образование.

Воведувањето на централизираны испити на крајот на средното образование е во функција на контрола на квалитетот, а со тоа и на подобрување на наставата на средното образование. Имплементирањето на новите модели на испити во средното образование ја наметна и потребата од изготвување испитни програми.

Испитната програма по историја за средното образование (гимназиско, четиригодишно стручно) е основен документ на кој се темели матурскиот испит по овој наставен предмет. Во овој документ јасно е дефинирано кои знаења, умеења и способности ќе се проверуваат на испитот.

Испитната програма првенствено е наменета за учениците и наставниците, изготвувачите на испитните материјали, организаторите на испитите, како и за други потенцијални корисници. Како официјален документ испитната програма претставува најважен елемент во обезбедувањето транспарентност на образовниот систем.

Испитната програма е изготвена според наставните програми по историја за гимназиското образование-општествено/хуманистичко подрачје (каде историјата е застапена како задолжителен предмет во I, II и III година со 2 часа неделен фонд и во IV година како изборен предмет, со уште 2 часа неделно). Затоа учениците од средното стручно образование (каде што историјата се изучува како задолжителен предмет во I и II година со 2 часа неделно) и учениците од гимназиското образование во останатите две подрачја: природо-математичкото и јазично-уметничкото (каде што историјата се изучува како задолжителен предмет во I, II и III година со 2 часа неделно) кои ќе изберат историја за матурски испит ќе треба да вложат дополнителни напори за усвојување на наставните содржини кои не ги учеле во текот на наставата.

Испитната програма ги содржи следните компоненти:

- Општа цел на испитот
- Содржина на испитот
- Спецификација на подрачјата и способностите
- Конкретизација на целите
- Спецификациска мрежа на испитот
- Опис на испитот
- Начин на оценување

2. ОПШТА ЦЕЛ НА ИСПИТОТ

Успешното полагање на државната матура, која го вклучува и предметот историја, според Концепцијата за матура и завршен испит во јавното средно образование ќе значи и директен влез на факултетите.

Со матурскиот испит по предметот историја се врши заокружување, односно се дава завршна оценка на знаењата и способностите што учениците треба да ги имаат на крајот од четиригодишниот образовен процес.

Општа цел на матурскиот испит по историја е да провери дали ученикот:

- знае и разбира определен број историски факти, поими, настани, појави, процеси и личности од стар век, среден век, нов век и најнов век;
- е способен да анализира, открива, и објаснува причинско-последични односи на историските појави и процеси;
- умее да споредува у одредени појави, процеси, личности, епохи и историски локалитети;
- е способен да толкува, аргументира и носи заклучоци за различни појави и процеси;
- умее да го разликува нормативното од реалното и декларативното од објективното во историските појави и процеси;
- е способен да проценува (вреднува) одредени историски толкувања, настани и процеси;

3. СОДРЖИНА НА ИСПИТОТ

3.1. Спецификација на подрачјата (содржините) и способностите

Програмски подрачја:

- Стар век
- Среден век
- Нов век
- Најнов век

За да го положи испитот ученикот треба да:

- **(C1) ЗНАЕ И РАЗБИРА** определен број историски факти, поими, настани, појави, процеси и личности.
- **(C2) е способен да АНАЛИЗИРА И ОТКРИВА**, објаснува причинско-последичните односи на историските појави и процеси, да врши споредби помеѓу одредени појави, процеси, личности, епохи и историски локалитети, да толкува, аргументира и носи заклучоци за различни појави и процеси;
- **(C3) е способен да ВРШИ ПРОЦЕНКИ (ВРЕДНУВАЊЕ)** на одредени историски толкувања, настани и процеси, да го разликува нормативното од реалното и декларативното од објективното.

3.2. Конкретизација на целите (знаењата и способностите) по подрачја

ПОДРАЧЈЕ 1: СТАР ВЕК	
Содржина	Знаења и способности
<p>- Стар Исток: Први цивилизации – Египетска држава; Феникија и Палестина; Културните достигнуања на народите на стариот Исток</p> <p>- Балканот во стариот век Стара Хелада – Спарта и Атина; Културата на Хелада; Илири и Тракијци</p> <p>- Македонија во стариот век Старата Македонска држава до Филип II; Македонската држава во времето на Филип II; Македонската држава во времето на Александар III Македонски;</p>	<p><i>Ученикот треба:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - да прави самостојна анализа на историски текстови и историски илустрации; - да толкува историски документи и да ги вреднува различните интерпретации; - да знае за почетоците на раните цивилизации, природните услови и да ги споредува основните карактеристики на општественото и државното уредување во првите држави; - да го разбира значењето на историското време и историскиот простор како главни одредници на историските настани, појави и процеси и причинско-последичните врски во појавата, развојот и пропаѓањето на државите (цивилизациите) на стариот Исток; - да ги вреднува културните и цивилизациски придобивки за човештвото од народите и државите на стариот Исток. <ul style="list-style-type: none"> - да ги опишува природните услови и текот на создавањето на државите на Балканскиот Полуостров; - да ја идентификува критско-микенската култура и Хомеровото време; - да ги објаснува и да ги споредува карактеристиките на уредувањето на грчките полиси Спарта и Атина; - да ја сфаќа суштината на атинската демократија и реформите на нејзините најважни претставници; - да ги проценува значењето и вредностите на културните дострели на Хелада; - да ја опишува територијата на илирските племиња, нивниот специфичен начин на живот и обичаи; - да го објаснува процесот на создавање на Илирското царство и да знае за културата на Илирите; - да го опишува процесот на создавање на Тракиското кралство, потпаѓањето на Илирите и Тракијците под римска власт. <ul style="list-style-type: none"> - да ги објаснува специфичностите и карактеристиките во создавањето на старата Македонска држава; - да го анализира подемтот на Македонската држава во времето на Филип II и неговото завладување со хеленскиот свет; - да го објаснува прераснувањето на Македонија во светска сила и да ја вреднува личноста на

<p>Религијата и културата на античките Македонци; Хеленистички период</p> <p>- Стариот Рим Создавање и ширење на Римската држава; Опаѓање на Римската држава и внатрешни судири; Појава и ширење на христијанството</p> <p>- Македонија под римска власт Македонија под римска власт; Ширење на христијанството во Македонија</p>	<p>Александар III Македонски и неговото место во светската историја; - да го објаснува хеленистичкиот период во историјата на стариот век; да знае за религијата и културата на античките Македонци.</p> <p>- да знае за создавањето на Римската држава и теориите за настанокот Рим; - графички да го претставува државното и општественото уредување на Римската држава и нејзиниот развој (кралство, република, царство); - да ги знае причините за пропаѓањето на Римското царство; - да ги објаснува почетоците и ширењето на христијанското учење; - да го анализира односот на државата кон христијанството и неговото прогласување за државна религија.</p> <p>- да ги објаснува причините и текот на македонско-римските војни; - да знае за почетокот на ширењето на христијанство во Македонија, за формирањето на христијански општини и улогата на апостол Павле.</p>
---	--

ПОДРАЧЈЕ 2: СРЕДЕН ВЕК

Содржина	Знаења и способности
<p>- Светот и Европа во раниот среден век Големата преселба на народите; Државата на Франките; Арабјаните и појавата на исламот; Источно Римско Царство (Византија)</p>	<p><i>Ученикот треба:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- да ги знае причините, текот и последиците на големите преселби на народите;- да го објаснува создавањето на државата на Франките, нејзиниот развој и распаѓање;- да го опишува создавањето на исламот, улогата на Мухамед;- да ја објаснува културата на Арабјаните и нивното влијание врз европската наука и култура;- да знае за развојот на Византија и нејзиниот однос со вараварските племиња;- да ги објаснува судирите со Словените и Арабјаните;- да го толкува процесот на распаѓањето на христијанската црква;- да ги вреднува главните карактеристики на византиската култура.
<p>- Балканот во раниот среден век Словените и нивните доселувања на Балканот</p>	<ul style="list-style-type: none">- да ја опишува територијата, начинот на живот, обичаите и правците на преселба на Словените;- да ги анализира промените кои настанале на Балканот со продорот на словенските племиња.
<p>- Македонија во раниот среден век Доселување на Словените во Македонија; Појава и развој на словенската писменост и култура; Дејноста на св. Климент и св. Наум во Македонија; Создавање на Македонската држава – Самуилово царство; Издигнување на државата и претворање во царство; Организација на Самуиловата држава; Слабење и пропаѓање на Самуиловата држава ; Охридската архиепископија; Востанија во Македонија во 11 век</p>	<ul style="list-style-type: none">- да го анализира процесот на населување на Словените во Македонија, процесот на симбиоза со староседелците и нивното потпаѓање под византиска власт;- да ја вреднува појавата и значењето на словенската писменост и култура и делото на светите Кирил, Методиј, Климент и Наум;- да го објаснува создавањето на Самуиловата држава, нејзиното внатрешно уредување, подем и пропаѓање;- да го објасни процесот на создавање и опстојување на Охридската архиепископија (каква е внатрешноста на организацијата на Охридската архиепископија, која е улогата на црквата во средновековната историја на македонскиот народ);- да ги толкува причините, текот и крајот на востанијата на Петар Делјан и Ѓорѓи Војтех.
<p>- Светот и Европа во развиениот и доцниот среден век до крајот на 18 век Хуманизам и ренесанса; Големите географски откритија; Култура и наука</p>	<ul style="list-style-type: none">- да ги анализира карактеристиките на хуманизмот и ренесансата и знае за најзначајните претставници на таа епоха;- да ги објаснува причините за големите географски откритија и условите кои ги овозможиле истите;- да ги објаснува карактеристиките на културата во средниот век и значењето на

<p>- Македонија во развиениот среден век Паѓање на Македонија под османска власт</p> <p>- Балканот и Македонија под османска власт од 15 век до 18 век Организација на Османската држава и воспоставување на тимарско-спахискиот систем; Отпори против османската власт; Востание на Скендер-бег; Карпошово востание; Охридска архиепископија</p>	<p>појавата на научниците кои ги негирале религиозните толкувања на природата и светот.</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги опишува условите и начинот на кој Македонија паднала под османска власт. - да ги објаснува основните карактеристики на тимарско-спахискиот систем; - да ги толкува економските, етничките и верските промени кои биле резултат на османските освојувања; - да ги знае начините на колонизација и исламизација на балканските земји; - да ги знае видовите на отпор против османската власт; - да ги опишува причините за кревање на востанието на Скендер-бег; - да анализира текстови од епската и друга литература посветени на тој период; - да го објаснува текот, последиците и задушвањето на востанието на Скендер-бег; - да ја објаснува Австро-османската војна и учеството на балканските народи во војната; - да ги објасни причините, текот и последиците од Карпошовото востание; - да го открие односот на османската власт кон Охридската архиепископија и причините за нејзиното укинување; - да го оцени местото на Охридската архиепископија за зачувување на христијанската религија и култура во Македонија и пошироко.
---	--

ПОДРАЧЈЕ 3: НОВ ВЕК

Содржина	Знаења и способности
<p>- Светот и Европа од крајот на 18 век до Првата светска војна Француската револуција и положбата во Европа во првата половина на 19 век; Создавање и издигнување на САД; Европа во втората половина на 19 век и почетокот на 20 век; Русија до Првата светска војна</p> <p>- Балканот од крајот на 18 век до Првата светска војна Османската држава во 19 век и почетокот на 20 век; Балканските војни; Албанија во 19 век до почетокот на првата светска војна</p> <p>- Македонија од крајот на 18 век до Првата светска војна Разловечко востание; Македонско (Кресненско) востание; Македонија во политиката на големите сили и балканските држави во втората половина на 19 век; Надворешни пропаганди во Македонија и борба за обнова на Охридската архиепископија; МРО 1893-1903; * Истакнати дејци на МРО; МРО и односите со ВМК; * Илинденско востание; Македонија во време на Хуриетот (1908-1912); Македонија во Балканските војни</p>	<p><i>Ученикот треба:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- да ги анализира причините и последиците од Француската револуција;- да ја толкува Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот;- да го објаснува формирањето на САД, државното и политичкото уредување и прераснувањето на САД во светска сила;- да ги анализира појавите и процесите во Европа во втората половина на 19 век и во почетокот на 20 век;- да ја објаснува Големата источна криза и улогата на големите сили (состојбите во Русија и нејзината балканска политика до Првата светска војна). <p>- Да ги препознава причините кои довеле до слабеење на Османската држава;</p> <p>- да ги анализира влијанијата кои довеле до национално будење кај балканските народи во Османската држава;</p> <p>- да ја опишува социјално-економската положба во Албанија, национално-ослободителното движење и процесот на формирање на државата Албанија.</p> <p>- Да ги објаснува причините, текот и последиците од Разловечкото и Кресненското востание;</p> <p>- да ја анализира внатрешната и меѓународната положба на Македонија за време на Источната криза;</p> <p>- да ги опишува напорите за организирање на црковно-училишна дејност и борбата за обновување на Охридската архиепископија;</p> <p>- да ги анализира начините, целите и последиците од делувањето на странските пропаганди во Македонија;</p> <p>- да знае за формирањето на МРО и нејзиниот развој до Илинденското востание,</p> <p>- да го објаснува значењето на одделните истакнати дејци на МРО, да ги анализира односите на МРО со ВМК;</p> <p>- да ги објаснува одлуките за кревањето на Илинденското востание;</p> <p>- да знае за почетокот и текот на востанието, создавањето на Крушевската Република;</p> <p>- да го протолкува Крушевскиот манифест,</p> <p>- да ги анализира последиците за македонскиот народ од Илинденското востание, промените и ситуацијата во Македонија за време на Хуриетот и учеството на Македонците во политичкиот живот за време на власта на Младотурците;</p>

<p>Албанците од крајот на 18 век до Првата светска војна</p> <p>- Националното движење на Албанците за формирање независна држава; Културно-образовните достигнуања во периодот 1990-1914; Прогласување на независноста на Албанија</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ја анализира освојувачката политика на балканските држави кон Македонија, нивното сојузништво и непријателство во текот на двете балкански војни и последиците од овие војни за Македонија и македонскиот народ. - Го објаснува политичкото и културното движење на Албанците, нивните востанички движења (1910; 1911 и 1912) и значењето на Битолскиот Конгрес, Конгресот во Елбасан и во Дебар; - ги анализира околностите за прогласувањето на независноста на Албанија; - го анализира односот на меѓународните фактори кон Албанија; - прави споредба на позицијата на Албанците во однос на другите балкански народи во Балканските војни.
--	---

ПОДРАЧЈЕ 4: НАЈНОВ ВЕК

Содржина	Знаења и способности
<p>- Светот, Европа и Балканот во Првата светска војна Европа во почетокот на 20 век; Првата светска војна; Револуцијата во Русија и нејзиниот одраз во Европа; Балканските народи и држави во Првата светска војна; Париската мировна конференција</p> <p>- Македонија во Првата светска војна * Македонија и македонскиот народ во Првата светска војна</p>	<p><i>Ученикот треба:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- да толкува статистички и други графички показатели;- да ги споредува и синтетизира појавите, процесите и личностите преку изработка на различни графички организатори;- да споредува различни појави, бара врски помеѓу нив (сличности и разлики);- да ги толкува минатите процеси во контекст на современите последици преку анализа на документи, карикатури и други историски извори, текстови и илустрации за светот, Европа, Балканот и Македонија во периодот од 1914 до 2000 година;- да ја објаснува индустријализацијата, развојот на граѓанската демократија;- да ги анализира основните карактеристики и посебни интереси на големите држави во почетокот на 20 век;- да ги одделува причините од поводот за Првата светска војна;- да знае за целите на двете завојувани страни во војната, поважните моменти од војната и за нејзините последици;- да ги опишува условите во Русија за време на Првата светска војна и избувнувањето на Октомвриската револуција;- да го објаснува создавањето на СССР и влијанието на Октомвриската револуција во светот;- да го објаснува влегувањето на балканските држави во Првата светска војна и положбата на нивното население за време на војната;- да го пишува Македонскиот фронт; да ги објаснува последиците од војната за балканските земји и народи;- да знае за најважните одлуки на Париската мировна конференција и да го вреднува карактерот на новата политичка карта на Европа. <p>- Да го објаснува местото на Македонија во преговорите помеѓу Антантата и Централните сили;</p> <p>- да ја опишува положбата на македонскиот народ под окупациите и учеството на Македонците во различните армии.</p>

<p>Албанија и Албанците во Првата светска војна Албанците во Првата светска војна; Позицијата на Албанците во меѓународните договори; Албанија и Албанците во периодот од 1919-1939;</p> <p>- Светот и Европа меѓу двете светски војни Меѓународните односи меѓу двете светски војни; Појава на фашизмот и криза на граѓанската демократија</p> <p>- Балканските држави меѓу двете светски војни Балканските држави меѓу двете светски војни; Односите меѓу балканските држави меѓу двете светски војни</p> <p>- Македонија меѓу двете светски војни Македонија под власта на соседните држави; Македонското националноослободително движење меѓу двете светски војни; Афирмација на македонската национална свест, јазик и култура</p> <p>- Светот во Втората светска војна Втората светска војна 1939-1941; Втората светска војна 1941-1943; Втората светска војна 1943-1945</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ја објаснува позицијата на Албанија и Албанците во текот на Првата светска војна; - ја толкува позицијата на Албанија во меѓународните договори за време на војната и по неа т.е. во тајната Лондонска конференција (1915) и Париската мировна конференција (1919); - ги анализира главните настани во политичкиот живот во Албанија во периодот на 1919-1939. <ul style="list-style-type: none"> - да ги анализира политичките односи во Европа и во светот по Првата светска војна и обидите за создавање систем на колективна безбедност во Европа; - да ја објаснува големата економска криза и различните начини на излез од истата. <ul style="list-style-type: none"> - да го анализира односот на големите сили кон балканските народи и држави на Париската мировна конференција; - да го објаснува политичкиот живот во балканските држави и положбата на малцинствата во балканските држави меѓу двете светски војни; <ul style="list-style-type: none"> - да ја споредува положбата на македонскиот народ под власта на различните балкански режими; - - да ја анализира денационализаторската и асимилаторска политика, етничките промени; - да знае за организациите и различните струи во македонското национално-ослободително движење меѓу двете светски војни; - да ги објаснува напорите на македонските организации, друштва и поединци во афирмирањето на македонската национална свест, јазик и култура. <ul style="list-style-type: none"> - Да ги објаснува причините за Втората светска војна, поводот за нејзиното започнување, нејзиниот тек и најважните пресвртни битки од 1939 до 1945 година; - да ги објаснува најважните меѓународни договори од 1939 до 1945 година; да ја опишува капитулацијата на земјите на Тројниот сојуз; - да ги објаснува последиците од Втората светска војна.
--	--

<p>- Македонија во Втората светска војна Фашистичката окупација и поделба на Македонија; НОБ и антифашистичката борба на македонскиот народ во вардарскиот дел на Македонија 1941-1944; Конституирање на македонската држава; Народноослободителното движење и НОБ во пиринскиот и егејскиот дел на Македонија во Втората светска војна</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ја опишува окупацијата и поделбата на Македонија; - да ги анализира подготовките за вооружена антифашистичка борба и текот на НОБ во вардарскиот дел на Македонија; - да го проследува развојот на воената сила и организирањето на народна власт сè до конституирањето на современата македонска држава на Првото заседание на АСНОМ; - да го објаснува народноослободителното движење во пиринскиот и егејскиот дел на Македонија и соработката со ослободителното движење во вардарскиот дел на Македонија; - да ја анализира положбата на Македонија во периодот на формирањето на југословенската федерација.
<p>- Светот по Втората светска војна Холокаустот; Политиката во креирањето на повоениот свет; Меѓународните општествено-економски и политички односи во светот по Втората светска војна; Меѓународните воено-политички кризи и формирање на нови држави во светот; Нови тенденции и промени во светот;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да го објаснува холокаустот; - да ги знае најважните одлуки на Посдамската конференција; - да ги анализира одлуките на Париската мировна конференција и нивните последици за повоениот свет; - да го објаснува формирањето на ООН и нејзините механизми за зачувување на светскиот мир; - да ги анализира причините за појавата на студената војна и формирањето на блоковите (НАТО и Варшавскиот договор); - да го анализира спроведувањето на Маршаловиот план и Трумановата доктрина; - да знае за европските интеграции и најважните европски асоцијации.
<p>Албанија и Албанците во втората светска војна и во повоениот период Албанците под фашистичка окупација; Национално ослободителната борба во Албанија 1939-1944; Албанија и Албанците по Втората светска војна; Политичката и културно-образовна позиција на Албанците во СФРЈ 1974-2000; Албанија и Албанците во периодот на воведување на плурализмот</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ја анализира положбата на Албанците и Албанија за време на фашистичката окупација; - го објаснува учеството на Албанците во антифашистичката НОБ во Југославија и Албанија; - да го анализира политичкиот и културниот живот во Албанија за време на комунистичкиот режим;

<p>- Македонија по Втората светска војна Општествено-политички и економски развој на Македонија 1946-1991; Создавање самостојна и независна Македонија; Македонската православна црква и другите верски заедници во Македонија; Образование, наука и култура; Положбата на Македонците во соседните држави; *</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да ја анализира положбата на Македонија во рамките на југословенската федерација; - да ги опишува процесите, појавите и промените во политичката и економската сфера во РМ од 1945 до 1991 година; - да го објаснува процесот на осамостојување на РМ и нејзиниот развој до 2000 година; - да ја анализира положбата на Македонците во соседните држави и врши споредба со положбата на етничките заедници во РМ.
--	--

4. СПЕЦИФИКАЦИСКА МРЕЖА НА ИСПИТОТ

Спецификациската мрежа го определува соодносот на подрачјата (содржините) и на способностите (глобалните цели на испитот) изразен во проценти.

Способности	Подрачја				
	П ₁	П ₂	П ₃	П ₄	ЗАСТАПЕНОСТ (%)
С ₁					45–55
С ₂					25–35
С ₃					15–25
ЗАСТАПЕНОСТ (%)	15–25	25–35	15–25	25–35	100

С₁ - знаење и разбирање

С₂ - анализирање и откривање

С₃ - проценување (вреднување)

П₁ - Стар век

П₂ - Среден век

П₃ - Нов век

П₄ - Најнов век

5. ОПИС НА ИСПИТОТ

Екстерниот испит по предметот историја во рамките на државната матура се состои од решавање на тест (електронски и/или писмено).

Времетраењето на испитот по историја е 150 минути.

Во тестот се застапени три вида на испитни задачи:

- | задачи во кои ученикот треба да избере еден точен од повеќе понудени одговори;
- | задачи во кои ученикот треба на означеното место да запише краток одговор;
- | задачи во кои ученикот треба да анализира, систематизира или решава проблеми од областа на историјата.

Интерниот испит по историја се полага во училиште и писмено.

6. НАЧИН НА ОЦЕНУВАЊЕ

Максималниот број на бодови што може да се освојат на испитот по историја е од 60 до 80.

Оценувањето на екстерниот испит по историја во рамки на државната матура се врши екстерно и централизирано (на едно место) врз основа на однапред изготвено упатство и усогласени критериуми.

Оценувањето на интерниот испит по историја, во рамките на државната матура се врши од страна на Училишната матурска предметна комисија по историја врз основа на однапред изготвено упатство и усогласени критериуми.

Минималниот број бодови за да се положи екстерниот испитот по историја, како и распонот на бодовите за секоја од позитивните оценки (доволен - 2, добар - 3, многу добар - 4 и одличен - 5) го утврдува Државниот матурски одбор на предлог на Државната матурска предметна комисија по историја, по спроведувањето на испитот.

Минималниот број бодови за да се положи интерниот испит по историја, како и распонот на бодовите за секоја од позитивните оценки (доволен - 2, добар - 3, многу добар - 4 и одличен - 5) го утврдува Училишната матурска комисија по историја пред спроведувањето на испитот.